

اثرات سد کمال خان بر ایران و افغانستان چیست؟ و آیا می توان با اصلاح سد کمال خان، اثرات منفی آن را از بین برد؟

طبق ماده ۵ معاهده ۱۳۵۱ هیرمند، طرف افغانستان حق ندارد اقدامی انجام دهد که ایران را بعضاً یا کلاً از حقایق خودش محروم کند. سد کمال خان یک سد انحرافی است و دارای یک بخش سازه اصلی سد و یک بخش سازه الحاقی برای انحراف آب است. در واقع عملکرد آن ایجاد یک انحراف ۱۸۰ درجه ای در مسیر طبیعی رودخانه به داخل خاک افغانستان است؛ به طوری که آب را به شوره زار گوده زره منحرف می کند و باعث تبخیر و در واقع تلف شدن آب می شود. عملکرد ذخیره آب این سد بسیار کمتر از عملکرد انحرافی آن است. اگرچه سد کمال خان ممکن است برای طرف افغانی آثار مثبتی از جمله توسعه اراضی کشاورزی پایین دست سد در خاک افغانستان و تولید انرژی برقایی محدود داشته باشد، ولی عملکرد انحرافی آن دارای تبعات منفی بسیار زیادی اعم از زیست محیطی و اقتصادی-اجتماعی برای مردم هر دو سوی مرز در کوتاه مدت و بویژه در درازمدت است. این تبعات منفی فقط مختص به مردم ایران نیست، بلکه مردمی که در هر دو کشور در حاشیه هامون ها زندگی می کنند در استان نیمروز افغانستان یا در منطقه سیستان ایران، تحت تأثیر این پیامدهای منفی قرار خواهند گرفت.

اولین پیامد منفی سد کمال خان عبارت است از خشک شدن تالاب های ارزشمند و بین المللی هامون که در طول تاریخ از سیلاب های رودخانه هیرمند تغذیه می کرده است. هامون ها علاوه بر اینکه یک میراث تاریخی و باستانی برای هر دو ملت ایران و افغانستان هستند، دارای ارزش بیولوژیکی جهانی بوده و در کنوانسیون رامسر و همچنین در شبکه جهانی ذخیره گاه های زیست کره یونسکو به ثبت رسیده اند که با شرایط کنونی انحراف آب هیرمند توسط سد کمال خان، در معرض تهدید جدی و نابودی قرار گرفته اند.

یکی دیگر از پیامدهای منفی سد کمال خان که ریشه در خشک شدن هامون ها دارد، افزایش طوفان های گرد و خاک در منطقه است که ساکنین زرنج در افغانستان و شهرستان های زابل، زهک، نیمروز، هیرمند و هامون در منطقه سیستان و صدها روستا در هر دو کشور را تحت تأثیر قرار داده و حیات و زندگی را در دو طرف مرز مختل کرده است. همچنین این موضوع باعث افزایش بیماری های تنفسی، پوستی، چشمی و افزایش مهاجرت در منطقه شده است. در گذشته وزش بادهای ۱۲۰ روزه بر سطح هامون های آبدار، آب و هوای منطقه را معتدل می کرد. اما با خشک شدن هامون ها، این بادهای باعث تولید و تشدید طوفان های گرد و خاک در منطقه شده است. طوفان های گرد و خاک علاوه بر تبعات زیستی برای مردم منطقه، مسیر ترانزیتی چابهار-زرنج را هم تحت تأثیر قرار می دهد و در آینده روند توسعه تجاری این بندر خشک و مهم افغانستان،

اگرچه سد
کمال خان ممکن
است برای طرف
افغانی آثار مثبتی
از جمله توسعه
اراضی کشاورزی
پایین دست سد در
خاک افغانستان و
تولید انرژی برقایی
محدود داشته
باشد، ولی عملکرد
انحرافی آن دارای
تبعات منفی
بسیار زیادی اعم
از زیست محیطی
و اقتصادی-
اجتماعی برای مردم
هر دو سوی مرز در
کوتاه مدت و بویژه
در درازمدت است